

נפלאות הרמב"ם

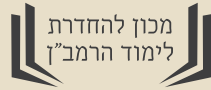
בגליון:

חילוקי רבינו
בו ביאורו מקומות בו רבינו מפרש דעתו הק' דלא כשיטת רש"י

אוצרות רבינו
פנינים יקרים, אוצרות מחודשים ממארו של רבינו

מחכמתו של רבינו
תן לחכם ויחכם עוד

יו"ל ע"י

גליון ח'
פר' וישב - חנוכה
תשפ"א

אוצרות רבינו

יושב יעקב בארץ מגורי אביו (זא א)

ביאור ח' שישב יעקב כגור

טעם וישב יעקב בארץ מגורי אביו כי אמר שאלופי עשו ישבו בארץ אחוזתם כלומר שלקחו להם לאחוזת עולם, אבל יעקב ישב גר כאביו בארץ לא להם אלא לכנען א. והכוונה להגיד כי הם בוחרים לגור בארץ הנבחרת, ושנתקיים בהם 'כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם' ולא בעשו. [דהיינו חביבות הארץ להם אפי' בלא בעלות].
ב. כי ביעקב לבדו יקרא להם זרע.

והוא נער את בני בלהה ואת בני זלפה

נשי אביו וכו' (זא ב)

האם בלהה וזלפה היו נשים או פלגשים ליעקב?

א. נשיו היו שלקחם לנשים, וקראן הכתוב שפחות רק בהיותן עם רחל ולא שהן גבירות להן. וכן יישם את השפחות ואת ילדיהן (לג ב) לומר כי בעבור היותן שפחות לרחל וללאה שם אותן לפניהם.

ב. יתכן כי בחיי רחל ולא יקרא אותן שפחות ופלגשים, ועתה מתו ולקחן לנשים.

וימצאהו איש והנה תועה בעדה (זא טו)

האם יכול האדם בחריצות לברוח מהגזירה?

יאמר כי הוא תועה מן הדרך ולא היה יודע אנה ילך ונכנס בשדה כי במקום המרעה היה מבקש אותם.

ויאריך הכתוב בזה:

א. להגיד כי סיבות רבות באו אליו שהיה ראוי לחזור לו, אבל הכל סבל לכבוד אביו.

ב. להודיענו עוד כי הגזירה אמת והחריצות שקר [והגזירה תתקיים] כי זימן לו הקב"ה מורה דרך שלא מדעתו להביאו לידם ולזה נתכוונו רבותינו (ב"ר פד יד) באמרם כי האישים האלה מלאכים שלא על חינם היה כל הסיפור הזה, אלא להודיענו כי עצת ה' היא תקום.

חילוקי רבינו

אלה תולדות יעקב יוסף בן שבע עשרה שנה היה רעה את אחיו בצאן והוא נער את בני בלהה וכו' ויהא יוסף את דבתם רעה אל אביהם (זא א)

פי' אלה תולדות יעקב יוסף וכו'

רבינו

אלה תולדות יעקב, [תולדות הכונה לתולדות צאצאים].

ועל איזה צאצאים?:

א. הם יוסף ואחיו אשר יזכור, ואחז הכתוב דרך קצרה בשמותם שכבר הזכירם למעלה, אבל אמר אלה תולדות יעקב, יוסף ואחיו אשר ארע להם ככה.

ב. ירמוז אלה לכל הנזכרים בספר הזה בשבעים נפש, כי כמו שהזכיר ב'אלה תולדות עשוי בנים ובני בנים מלכים ואלופים כל אשר היו בהם עד זמן התורה כן ימנה בתולדות יעקב בניו ובני בניו וכל זרעו, רק בהם יזכיר גם הפרטים בתולדותם.

אב"ע"ז

אלה [התולדות המה] המאורעות שאירעו לו והקורות שבאו עליו כטעם 'מה ילד יום' [תולדות הם הקורות].

רבינו מקשה על אב"ע"ז
אין אדם מוליד קורותיו ורק הימים של האדם נקראים מולידים לקורותיו [אבל לא האדם המוליד קורותיו].

רבינו מאבא האב"ע"ז

אלה תולדות [קורות] הימים של יעקב.

פי' והוא נער את בני בלהה וכו'

רבינו

א. יוסף היה נער בן שבע עשרה שנה והוא רועה בצאן את [עם] אחיו בני בלהה ובני זלפה נשי אביו, שהא דנאמר והוא נער שב לבאר את אשר הזכיר כבר שהוא בן שבע עשרה שנה.

ב. והוא נער יאמר כי הוא נער ולכן הוא שישמרוהו וישרתוהו ולא לבני הגבירות.

אונקלוס

תרגם והוא נער 'והוא מרבי עם בני בלהה' יאמר כי מיום היותו נער הוא עמהם, הם גדלוהו כאב והם ישרתוהו. [לא שעתה הוא נער אלא שגדל עמהם כל השנים].

וזאת למודעי כי העיקר להגות בתורת רבינו הק' בלשונו הטהור והזהב ובכל דברי תורתו הק', אך להקל על המתקרים לקודש באנו להכניסם אל תחת כנפי השכינה תורתו של רבינו. והשתדלנו להיצמד ללשונו של רבינו הק' ורק במקום שהוצרכנו לקצר או לבאר הוספנו או הורדנו כמה מילים להבנת הדבר לאנשים פשוטים כמונו עד שזכרנו כולנו להגות בפנים בתורותיו הק'. ואך למותר הוא לפרט שאם שגיגו בהבנת דברי קדשו הטעות וחוסר ההבנה היא בנו.

מתוך הקדמתו של רבינו לפי עה"ת:

'ועתה דע וראה מה אשיב שואלי דבר בכתיבת פירוש התורה, אבל אתנהג כמנהג הראשונים, להניח דעת התלמידים יגיעי הגלות והצרות, הקוראים בסדרים בשבתות ובמועדים, ולמשוך לבם בפשטים ובקצת דברים נעימים לשומעים וליודעים חן. ואל חנון יחנונו ויברכנו. ונמצא חן ושכל טוב בעיני אלוקים ואדם, עכ"ל.

לכל עניני המכון

הערות והארות ניתן לפנות

למייל או לטל:

h0548402450@gmail.com

054-8402450

את דיבת מי הביא יוסף אל אביו?

רע"ו

רבינו

את דיבתם רעה כל רעה שהיה רואה באחיו בני לאה היה מגיד לאביו שהיו אוכלין אבר מן החי, ומזולזלין בבני השפחות לקרותן עבדים, וחשודים על העריות. ובשלשתן לקה וכו'.

הוא מביא מהם [מבני בלהה ובני זלפה] שהיה עמהם רעה אל אביהן ולכן ישנאוהו אלה הארבעה אחים.

ואח"כ אמר כי אביו אהבו, ויראו אחיו האחרים כי אותו אהב אביהם יותר מכולם ויקנאו בו וישנאוהו, נמצא שני מכולם, כי בני הגבירות יקנאו בו למה יאהב אותו מהם והם בני גבירה כמוהו, ובני השפחות אשר לא יקנאו בזה למעלתו עליהם, ישנאו אותו בעבור היותו מביא דבתם אל אביהם.

קושיות רבינו על רע"ו

- א. למה לא הצילוהו בני השפחות והוא אוהב אותם ומקרבן ומגיד לאביו על האחים בבזיונם.
- ב. אם נאמר שייראו מן האחים הרי והנה הם ארבעה וראובן עמהם ויוסף עצמו ותגבר ידם עליהם וגם כי לא יבואו במלחמה עמהם.
- ג. נראה בכתוב כי כולם הסכימו במכירתו גם בני השפחות.
- ד. ע"ד רבותינו בב"ר (פד ז) על כולם היה מוציא הדיבה.

רבינו מביא ראיה לרע"ו

ע"ד הפשט לכאורה נער אינו לבן שבע עשרה שנה שכבר גדול

אינו קטנה לרבינו

כי בעבור היותו קטן מכולם יקראנו כן נער, לומר כי לא היה מתחזק כאחיו ויצטרך להיותו עם בני בלהה וזלפה בעבור נערותו.

ויראו אותו מרחוק והטרם יקרה אליהם וינתכלו אותו להמיתו (לז יח)

איך חשבו להרגו?

היו חושבים להמית אותו בנכליהם אשר יתנכלו בטרם יקרב אליהם ולא יצטרכו הם לשפוך דמו בידיהם [הא דנאמר בטרם יקרב אליהם שאז התנכלו להרגו כבר], וכך אמרו בב"ר (פד יד) גשסה בו את הכלבים ואולי עשו כן ולא עלתה בידם.

וכאשר ראו כי קרב אליהם ולא יכלו להמיתו בנכליהם אמרו איש אל אחיו הנה בא אלינו ועתה נהרגהו אנחנו.

ויאמר יהודה אל אחיו מה הצע כי

נהרג את אחינו וכיסינו את דמו (לז כ)

האם הגורם למיתה ענישו כשופך דם ממש?

ראובן לימד להם שלא ישפכו דם בידם אבל ישליכוהו בבור וימות שם שאין עונש הגורם כעונש שופך הדם.

ובא יהודה עתה ואמר גם זה יחשב לנו לרציחה כאילו אנחנו הרגנוהו, וכן הדבר באמת, וכענין שאמר הכתוב (שמואל ב' יב ט) 'ואתו הרגת בחרב בני עמון' [אע"פ ששלח שליח] ובגמ' (קידושין מג.) דינא רבא ודינא זוטא איכא ביניהם [לכו"ע חייב המשלח בדיני שמים, ולת"ק חייב רק בדינא זוטא כגורם ושמאי חייב בדינא רבא כהורג], ושניהם אמרו אמת [שבידי אדם צדקו דברי ראובן ובדיני שמים צדקו דברי יהודה].

וישלחו את כתנות הפסים ויהיו או אל

אבהם וכו' (לז לב)

אם שלחו איך הביאו?

- א. הם שלחו בעודם בדותן ופי' הכתוב: א. ויביאו בציווי [ודבר שבצווים נחשב שהביאו הם עצמם]
- ב. ויביאו השלוחים המביאים.
- ב. שלחוהו אל חברון לבית האחד מהם ובבואם הכניסוהו לפני אביהם ואמרו לפניו זאת מצאנו.
- ג. וישלחו שתקעו בה השלח [חרב] לקרעה במקומות כדמות שיני חיות מלשון 'בשלח יעבורו' (איוב לו יב).

וירא עם יהודה את איש כנעני ושמו

שוע וכו' (לח ט)

מי נשאו השבטים?

א. ע"ד הסברא אינו נכון שישאו כולם כנעניות ושיהיה בנוחלי הארץ מזרע כנען העבד הארור כמו מזרעו של אברהם והכתוב ציווה להחרימו ולא תיהיה לו שארית ופליטה.

ב. רבי יהודה אומר תהומות נולדו עם השבטים ונשאום.

ג. רבי נחמיה אומר כנעניות היו

בפיאור רבי נחמיה מביא רבינו ב' אופנים:

א. לא הקפיד רבי נחמיה על יחוסן שלא נתכוון לומר אלא שנשאו מנשי ארץ כנען [אבל לא מהכנעניות] שהיו מן הגרים והתושבים הבאים מכל הארצות או עמוניות או מואביות ומיתר העמים, כי לא נתכוון רק לחלוק על רבי יהודה שלא נשאו אחיותיהם.

פי' דבתם רעה

רע"ו

רבינו

טעם דבתם רעה להפליג [להגדיל את רעת הדיבה] כי כל 'דיבה' רעה היא.

ישנה לטובה וישנה לרעה, לכך נאמר במרגלים מוציאי דיבת הארץ רעה שיש דבה שהיא טובה. (רש"י במדבר יד לו)

דיבור שהיא רעה

כל הוצאת דיבה לשון חינוך דברים שמלקיחים לשונם לאדם לדבר בו כמו 'דובב שפתי ישנים', וישנה לטובה וישנה לרעה, לכך נאמר במרגלים מוציאי דיבת הארץ רעה שיש דבה שהיא טובה. (רש"י במדבר יד לו)

וישראל אהב את יוסף מכל בניו כי בן זקונים הוא לו ועשה לו כתנות פסים (לז א)

פי' בן זקונים

רע"ו

רבינו

מנהג הזקנים שיקח אחד מבניו הקטנים להיות עמו לשרתו והוא נשען על ידו תמיד לא יפרד ממנו והוא נקרא לו בן זקוניו בעבור שישירת לזקוניו, והנה לקח יעקב את יוסף לדבר הזה והיה עמו תמיד ועל כן לא ילך עם הצאן ברעותם במקום רחוק.

קושית רבינו (על פי' א' ברש"י ועל אפ"ר)

הכתוב אומר שאהב את יוסף מכל בניו בעבור שהוא בן זקונים והרי גם כל בניו נולדו לזקוניו ויששכר וזבולון אינם גדולים מיוסף רק כשנה או שנתיים.

רבינו מאכר אונקלוס

א. שנולד לו לעת זקנותו.
ב. אונקלוס תרגם בר חכים הוא ליה, כל מה שלמד משם ועבר מסר לו.
ג. שהיה זיו איקונין שלו דומה לו.

אפ"ר

בן זקונים שהולידו לזקוניו והוא בן תשעים ואחת שנה, וגם אחיו בנימין קראו 'ילד זקונים קטן' (מד ט).

בנהג הזקנים שיקח אחד מבניו הקטנים להיות עמו לשרתו והוא נשען על ידו תמיד לא יפרד ממנו והוא נקרא לו בן זקוניו בעבור שישירת לזקוניו, והנה לקח יעקב את יוסף לדבר הזה והיה עמו תמיד ועל כן לא ילך עם הצאן ברעותם במקום רחוק.

מהו הכתנות פסים?

רע"ו

רבינו

עשה לו כתנות פסים פירושו מרוקמת כדמות פסים (שמות כח ב)

- א. לשון כלי מלת כמו כרפס ותכלת וכמו כתנות הפסים דתמר ואמנון. (בשבת י' הוסיף רש"י בד"ה משקל בתלמידי רבינו יצחק הלוי מצאתי כתוב כתנות פסים סביב פס ידו נתן מילת ולא כל הכתנות, ובשה"ש (ד ב) מביר שהוא צמר שמשמרין אותו מעת לידתן שלא יתלכלך הצמר ורוחצין אותו מיום אל יום)
- ב. מדרש אגדה על שם צרותיו, שנמכר לפוטיפר ולסוחרים ולישמעאלים ולמדינים.

ויוספו עד שנאו אותו על חלומותיו ועל דבריו (לז ח)

מה הם דבריו?

רבינו

על דבריו על דבתם רעה שהיה מביא לאביהם. וטעם על חלומותיו ועל דבריו שהיו שונאים אותו על החלומות וגם על הסיפור שהוא מספר אותו להם כמתהלל כמו שאמר 'שמעו נא החלום הזה אשר חלמת'.

רע"ו

ב. לא יודה רבי נחמיה בתאומות כלל וסבר שלא היה בת זולת דינה כמשמע הכתוב.

איך נשאו אחיותיהם הרי אסורות לבן נח?

אחותו מן האם אסורה לבן נח ולרבי יהודה יצטרכו בני לאה לשאת תאומות ששה האחרים והם ישאו שלהן.

האם יהודה נשא בת איש כנעני?

רבינו

אמר אונקלוס תגרא כלומר איש סוחר שבא לגור בארץ בסחורתו, שפירש בו שהוא תגר שאיננו מן הארץ שהיתה לחוי או לאמורי, וזה טעם וירא שם יהודה בת איש כנעני כי בעבור אביה נשא.

ראיות רבינו

א. כי בני יעקב ישתמרו מלשא כנעניות כאשר ציווה אברהם ויצחק אביהם, ולכך יחד הכתוב על שאלו בן שמעון וישאול בן הכנענית' כי הוא לבדו בהם, וגם עליו דרשו חז"ל שהיא דינה שנבעלה לכנעני.

ב. למה יצטרך הכתוב לומר כי הוא כנעני ביחוסו הרי כל אנשי הארץ ההיא כנענים הם מן הפריזי ומן החוי והיבוסים ואחיהם כי לכנענן יתייחסו כולם. והיה ראוי לומר ויקח שם יהודה אשה ושמה כן כאשר הזכיר השמות בכל הנשים.

אבע"ז

בעבור היות האשה הזאת כנענית ועבר ע"ד אבותיו היו בניו רעים ומתו ולכן הזכירו הכתוב.

בת מי היתה תמר?

א. בת אחד מן הגרים בארץ, לא בת כנעני ביחוסו כי חלילה שיהיה אדונינו דוד ומשיח צדקנו שיגלה במהרה מזרע כנען העבד המקולל.

ב. רבותינו אמרו (בב"ר פה י) שהיתה בתו של שם בן נח והוא כהן לאל עליון.

ויתנהו אל בית הסהר מקום אשר אסירי המלך אסורים וכו' (לז ט)

פי' בית הסהר

א. בית הסהר הוא שם מצרי, והכתוב מפרשו שהוא מקום אשר אסירי המלך אסורים.

ב. יתנהו אל בית הסהר הידוע למלך שהוא מקום אשר יאסרו שם אסירי [המשרתים את] המלך, לומר כי זה הסיבה שיכנסו שם עמו המשקה והאופה.

ג. רק אסירי המלך עבדיו ומשרתיו החוטאים לו במשפט המלוכה [בחטא כלפי המלכות] נכנסים שם כי שאר האסורים לעם ביד השופטים והשוטרים בבית סהר אחר יתנו, ואת יוסף שמו שם מאהבת אדוניו אותו, והכל סיבה מאת השם.

ד. סהר מלשון כיפה עגולה מלשון 'אגן הסהר'.

ה. הוא הבור בית בנוי תחת הקרקע ולו פתח קטן מלמעלה יכניסו בו האסורים וממנו להם האורה, והוא מלשון סיהרא בארמית כאשר אמר 'צהר תעשה לתיבה' מלשון צהרים, וזה לרוב אורה נקראת צהר וזה למיעוט אורה נקראת סהר.

ויחלום עוד חלום וכו' והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחווים לי ויספר אל אביו ואל אחיו ויגער בו אביו ויאמר לו מה החלום הזה אשר חלמת הבוא נבוא אני ואמך ואחיך וכו' ואביו עמר את הדבר (לז ט - יא)

על מי כוונת החלום על הירח?

רבינו

ענין החלום כי השמש רמז ליעקב והירח רמז לנות ביתו וכל נשיו שבהן היו תולדותיו, ירמוז כי כל תולדותיהם ישתחוו לו, והם כל שבעים נפש יוצאי ירכו, כי כולם השתחוו בבואם אליו. ואחד עשר כוכבים הם אחיו אשר השתחוו לו בפני עצמם טרם בוא אביהם.

רע"ו

א. והלא אמך כבר מתה והוא לא היה יודע שהדברים מגיעים לבלהה שגידלתו כאמו. ב. רבותינו למדו מכאן שאין חלום בלא דברים בטלים. [ובאמת לא תשתווה לפניו הירח].

הוכחת רבינו

בעת שירד יעקב למצרים כבר מתו בלהה וזלפה כי הכתוב אמר בספור שבעים נפש (מו כו) 'מלבד נשי בני יעקב' ולא הזכיר נשיו. וממנפ"ש באם יקראו נשים כמו שכתוב (בפסוק ב) 'נשי יעקב' כבר לא חיו כשירד למצרים ואם יקראו פילגש רחוק לומר שיהיה הירח רמז לפלגשו.

האם יעקב האמין לחלום?

רבינו

א. מה החלום הזה איננו כלום שתגידנו כי אינם אלא דברים בטלים. ב. טעם הגערה לומר איך נשאך לבך לחלום החלום הזה אין זה כי אם גבה לב ונערות שיעלו דברים כאלה על לבך, כענין שנאמר בחלומות (דניאל ב כט) 'רעיונך על משכבך סלקו' וכתוב 'והרהרין על משכבי' (שם ד ב).

רע"ו

ויגער בו לפי שהיה מטיל שנאה עליו, ויעקב נתכוון להוציא הדבר מלב בניו שלא יקנאוהו לכך אמר לו הבוא נבוא וגו' כשם שאי אפשר באמך כל השאר הוא בטל. ואביו שמר את הדבר היה ממתין ומצפה מתי יבוא.

וישלחם מעמק חברון וכו' (לז יד) מדוע נאמר מאיפה שלחו?

רבינו

א. יזכיר הכתוב המקום אשר שלחו משם לומר כי היה מרחק רב ביניהם ולכן עשו רעה כי רחוקים היו מאביהם. ב. להגיד כי יוסף לכבוד אביו נתאמץ ללכת אליהם אל מקום רחוק ולא אמר איך אלך והם שונאים אותי. ג. לרבותינו בזה מדרש להשלים צעה עמוקה של חבר הנאה הקבור בחברון (כרש"י).

רע"ו

והלא חברון בהר שנאמר 'ויעלו בנגב ויבוא עד חברון', אלא מעצה עמוקה של אותו צדיק הקבור בחברון, לקיים מה שנאמר לאברהם בין הבתרים 'כי גר יהיה זרעך'.

ויאמר האיט נסעו מזה כי שמעתי אומרים נלכה דתינה וילך יוסף אחר אחיו

וימצאם הדתן (לז יז)

ביאור מאמר האיט ליוסף

רבינו

הכוונה לרבותינו כי האיט גבריאל אשר דיבר לו הגיד אמת ואמר לשון אשר משמש לשני פנים ושניהם אמת [גם שהלכו לדותן וגם לבקש לך נכלי דתות] והוא יוסף לא הביין הנסתר בו והלך אחר הנגלה ממנו וילך אחר אחיו וימצאם בדותן כאשר אמר לו.

רע"ו

א. נסעו מזה הסיעו עצמן מן האחוה, נלכה דתינה לבקש לך נכלי דתות שימיתוך בהם. ב. לפי פשוטו שם מקום שאמרו שנוסעים לדותן. ואין מקרא יוצא מיד פשוטו.

רבינו מאמר הכרח לדרשת חז"ל

בעבור שהאיט הוא מלאך גבריאל ואם כן יודע הוא אנה הם ולמה לא אמר הינם בדותן רק אמר כמסתפק ששמע מהם שילכו שם ואינו יודע אנה הם עתה, מוכרח דרשת חז"ל הנ"ל.

ויקומו כל בניו וכל הנותיו לנחמו וכו'

(לז לה)

מזי הם בנותיו?

רע"י רבי יהודה אומר א. בתו ובת בנו אחיות תהומות נולדו [דינה וסרח בת עס כל שבט ושבט ונשאום].

רבינו רבי נחמיה אומר ב. יתכן שיכנס בכלל הזה כנעניות היו, אלא מהו וכל בנותיו כלותיו שאין אדם נמנע מלקרוא לחתנו 'בנו' ולכלתו 'בתו'.

ג. או כמאמר חכמים אין אדם נמנע מלקרוא לכלתו בתו וכך אמרה נעמי 'שבנה בנותי' ואיננו אלא דרך חיבה בלבד כמו 'הלוא שמעת בת' (רות ב ח) [לפייז בנותיו הכוונה ליקירותיו דרך חיבה].

חנוכה

דבר אל אהרן ואמרת אליו

ההעלותך את הנרות וכו' (במדבר ח ה)

רמז לחנוכה מן התורה

ענין האגדה הזו לדרוש רמז מן הפרשה על חנכה של נרות שהיתה בבית שני על ידי אהרון ובניו, רצוני לומר חשמונאי כהן גדול ובניו. ובלשון הזה מצאתי כתוב במגילת סתרים לר"י שהזכיר האגדה הזאת ואמר ראיתי במדרש כיון שהקריבו י"ב שבטים [קרבנות הנשיאים] ולא הקריב לוי בו אמר לו הקב"ה למשה דבר אל אהרן ואמרת אליו יש חנכה אחרת שיש בה הדלקת נרות ואני עושה בה לישראל ע"י בניך ניסים ותשועה וחנוכה שקרויה על שמם והיא חנוכת בית חשמונאי ולפיכך הסמיך פרשה זו לפרשת חנכת המזבחה, עכ"ל.

וראיתי עוד בילמדנו (מ"ת ה) וכן במ"ר (טו ו) אמר לו הקב"ה למשה לך אמור לאהרון אל תתירא לגדולה מזאת אתה מוכן, הקרבנות כל זמן שביהמ"ק קים נוהגין, אבל הנרות לעולם אל מול פני המזבחה יאירו וכל הברכות שנתתי לך לברך את בני אינן בטלין לעולם.

והנה ידוע שכשאין ביהמ"ק קים והקרבנות בטליון מפני חרבנו אף נרות בטלות אבל לא רמזו אלא לנרות חנכת חשמונאי שהיא נוהגת אף לאחר חורבן בגלותינו. וכן ברכת כוהנים הסמוכה לחנכת הנשיאים נוהגת לעולם, ודרשו סמוכים לחנכת הנשיאים מלפניה [ברכת כהנים] ומלאחריה [הדלקת הנרות] לכבודו של אהרון שלא נמנה עמהם.

חכמתו של רבינו

תן לחכם ויחכם עוד

- מהו הסדר בנתינת השמות ע"י ההורים? (לח ה)
- מהו מצוות יבום לפני מתן תורה? (לח ט)
- בני כמה היו ער ואונן בהינשאם? (לח ט)
- מה היתה צורת חותמת יהודה? (לח טז)
- האם תמר נתחייבה מיתה? (לח כד)
- מה השייכות בין: פרץ וזרח לחמה וללבנה? (לח כט)
- למה לא הרג פוטיפר את יוסף? (ל"ט טו)
- האם יוסף בדיבורו יכול לשנות את פתרון החלום? (מ ט)
- מדוע נקראת ארץ כנען ארץ העבריים? (מ טז)

ועתה לכו ונהרגו וכו' ונראה מה יהיו חלומותיו

מזי אמר ונראה מה יהיו חלומותיו?

רע"י אמר רבי יצחק מקרא זה אומר דרשני, רוח הקודש אומרת כן, הם אומרים נהרגו, והכתוב מסיים ונראה מה יהיה חלומותיו, נראה דבר מי יקום, או שלכם או שלי. ואי אפשר שיאמרו הם ונראה מה יהיו חלומותיו שמכיון שיהרגוהו בטלו חלומותיו.

רבינו א. מליצה דרך לעג נראה אחרי מותו אם נשתחוה לו. ב. הנוכח בעיני כי אמרו עתה נראה מה יהיו חלומותיו כי אם יצילוהו מידינו מלך ימלוך עלינו [שיתבררו חלומותיו האם אמתיים הם או לא]. ג. רבותינו ז"ל אמרו רוח הקודש אומרת ונראה מה יהיו חלומותיו כלומר דבר מי יקום ממני או מהם.

והבור ריק אין בו מים

(לז כד) האם הבור ריק לגמרי?

רע"י ממשמע שנאמר והבור ריק איני יודע שאין בו מים מה ת"ל אין בו מים, מים אין בו אבל נחשים ועקרבים יש בו.

רבינו ע"ד הפשט יאמר והבור ריק אין בו מים כלל, שגם אם היו בו מים מעט יקרא ריק, וכן 'כי מת אתה ולא תחיה' (מלכים ב' כ א) כלל בשום פנים, והכל ביאור חזק.

קושית רבינו ברע"י

אילו היו רואים את הנחשים ושלא יזיקו ליוסף היה הדבר ברור להם שנעשה לו נס גדול ושהוא צדיק גמור וידעו כי זכותו תצילנו מכל רע ואיך יגעו במשיח השם אשר הוא חפץ בו ומצילו.

תינון רבינו

א. היו הנחשים והעקרבים בחורי הבור ולא ראו אותם.
ב. היה הבור עמוק ולא ידעו כן.

ארכת ישמעאלים אהא מגלעד וגמליהם נוטאים וכו' (לז כה) להוריד מצרימה

ויעברו אנשים מדינים סוחרים וימשכו ויעלו את יוסף מן הבור וימכרו את יוסף

לישמעאלים וכו' (לז כה)

מזי קנה את יוסף מהאחים?

רע"י וימשכו בני יעקב את יוסף מן הבור וימכרוהו לישמעאלים והישמעאלים למדינים והמדינים למצרים ויעברו אנשים מדינים זו שיירא אחרת והודיעך הכתוב שנמכר פעמים הרבה.

ראיית רע"י שפעם קראם הכתוב ישמעאלים ופעם מדינים, מוכח שאחרים הם.

והצרי אנשים מדינים ששכרו הגמלים מן הישמעאלים. ומכרו את יוסף למדינים שקנו אותו לסחור בו, כי אורחת הישמעאלים משכירי הגמלים לא יקנו הם סחורה לעצמם.

רבינו מיישב הפסוקים עקראם לפעמים ישמעאלים ולפעמים מדינים

ואמר וימכרו את יוסף לישמעאלים כי להם מסרו אותו שהם מוליכים הסחורה למצרים, וזה טעם 'מיד הישמעאלים אשר הורדהו שמה' כי היה בידם, אבל המדינים היו בעליו והם סחרו בו והוא שאמר 'המדינים מכרו אותו אל מצרים'.

אב"י

המדינים יקראו ישמעאלים.

ראיית האב"י

כאשר אמר הכתוב על מלכי מדין כי ישמעאלים הם' (שופטים ח כד)

דחיית ראייתו

א. הכתוב הנ"ל כי נזמי זהב להם כי ישמעאלים הם ירמוז על בני קדם שהם הישמעאלים כי על כל בני הפלגשים אשר לאברהם אמר וישלחם מעל יצחק בנו קדמה אל ארץ קדם' ולהם המלחמה היתה דכתיב וכל מדין ועמלק ובני קדם נאספו יחדיו..

ב. יתכן שהיו המלכים ישמעאלים והמליכו אותם על מדין כי למה יקראו מדין ע"ש ישמעאל אחיהם.

ויאמר יהודה אל אחיו מה הצע כי נהרוג את אחינו וכיסינו את דמו

ביאור וכיסינו את דמו

רע"י מה בצע מה ממון כתרגומו וכיסינו את דמו ונעלים את מיתתו [שהיא טעם שלא נרויח מהריגתו כי נעלים את מיתתו].

רבינו מנהג רוצחי מסתרים להרוג הנרצח ולקברו ולכסות דמו בעפר כענין שנאמר ויטמנהו בחולי' ולכך אמר להם הנה אנחנו הורגים את אחינו ומכסים דמו בעפר כי כן יחשב לנו [שנתניתו בכור כהריגתו וכיסוי בעפר].